

SISÄASIAINMINISTERIÖ

04. 09. 2013

INRIKESMINISTERIET

28.08.2013

Sisäasianministeriö
PL 26
00023 VALTIONEUVOSTO

Viite: Sisäasianministeriön lausuntopyyntö SM023:00/2012

Kuopion hallinto-oikeus esittää lausuntonaan seuraavaa:

Sisäasianministeriö on pyytänyt Kuopion hallinto-oikeuden lausuntoa luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta. Lausunnon antamisen määräaika on 13.9.2013. Kuopion hallinto-oikeus esittää kunnioittavasti lausuntonaan seuraavaa:

Yleistä

Esitutkinta ja poliisin käyttämät pakkokeinot liittyvät laajasti ymmärrettyyn rikosprosessiin. Hallintolainkäytön kannalta nyt käsiteltävänä olevalla asetusluonnoksella on lähtökohtaisesti rajallinen merkitys. Hallintolain 4 §:n mukaan kyseistä lakia ei sovelleta esitutkintaan. Tästä lähtökohdasta on eräitä poikkeuksia, jotka eivät liity nyt käsiteltävään asetusluonnokseen. Yleisesti ottaen Kuopion hallinto-oikeus toteaa, että asetusluonnos noudattaa paljolti nykyisin voimassa olevaa asetusta (17.6.1988/575) eikä senkään vuoksi näe aihetta lausua luonnoksen johdosta laajasti. Sisäasianministeriön huomiota kiinnitetään asianosaisten kielellisten oikeuksien toteutumiseen.

Lausunnossa esitutkintalailla, pakkokeinolailla ja poliisilailla tarkoitetaan 1.1.2014 voimaan tulevia säädöksiä (22.7.2011/805, 22.7.2011/806 ja 22.7.2011/872).

Salaisia pakkokeinoja ja salaisia tiedonhankintakeinoja koskevien tietojen julkisuus

Pakkokeinolain 10 luvun 62 §:n 1 momentin mukaan henkilöllä, jonka oikeutta tai velvollisuutta asia koskee, ei ole viranomaisten toiminnan julkisuudesta an-

netun lain 11 §:ssä säädetystä huolimatta oikeutta saada tietoa tässä luvussa tarkoitetun pakkokeinon käytöstä ennen kuin 60 §:ssä tarkoitettu ilmoitus on tehty. Vastaava säännös salaisia tiedonhankintakeinoja koskien on poliisilain 5 luvun 60 §:n 1 momentti. Ilmoituksen tekemisen jälkeen asianosaisjulkisuus tulee kattamaan myös asetusluonnoksen 3 luvussa tarkoitettujen pöytäkirjojen tiedot, jollei antamatta jättäminen ole välttämätöntä pakkokeinolain 10 luvun 62 §:n 2 momentissa (poliisilain 5 luvun 60 §:n 2 momentissa) tarkoitetusta syystä. Esitöiden mukaan muutosta päätökseen, jolla asianosaiselle on jätetty antamatta tietoja, haetaan muutosta hallintolainkäyttölain mukaisessa järjestyksessä (HE 222/2010 vp s. 361--363).

Asianosaisjulkisuuden rajoittamisessa on tehtävä intressivertailu oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kuuluvan tasapuolisuusvaatimuksen (equality of arms) ja toisaalta salassapitoa puoltavien vaatimusten välillä. Kuopion hallinto-oikeus toteaa, että asetusluonnoksen 3 luvussa laajennetaan ja täydennetään niitä laintasoisia viranomaisten kirjaamisvelvoitteita, jotka koskevat salaista tiedonhankintaa. Asetusluonnoksessa pöytäkirjoihin merkittäväksi säädetty tiedot ovat osin sellaisia, jotka edesauttavat hallintotuomioistuinten harkintaa intressivertailun tekemisessä (esimerkiksi 3 luvun 10 §:n 2 momentin 5--11 kohdat), koska niiden avulla voidaan perustellummin arvioida salassapitointressin merkitystä. Kuopion hallinto-oikeus katsoo, että *asetusluonnoksen 3 luvussa olevat pöytäkirjoja koskevat pykälät asettavat viranomaisille riittävän laajan kirjaamisvelvollisuuden muutoksenhaussa tapahtuvaa intressipunnintaa ajatellen.*

Kielelliset oikeudet esitutkinnassa

Esitutkintalain 9 luvun 2 §:n mukaan kuulustelupöytäkirjaan on merkittävä kuulustellun pyytämät asiaankuuluvat lisäykset ja korjaukset. On kuitenkin perusteltua asettaa esitutkintaviranomaiselle velvollisuus laatia viran puolesta mahdollisimman kattava kuulustelupöytäkirja, josta ilmenevät asiaan vaikuttaneet seikat. Kuopion hallinto-oikeus kiinnittää Sisäasiainministeriön huomiota kuultavan kielellisten oikeuksien toteutumiseen esitutkinnassa sekä tarpeeseen harkita niiden kannalta merkityksellisten tietojen kirjaamista kuulustelupöytäkirjaan.

Esitutkintalain 4 luvun 12 §:n 4 momentin mukaan muulla kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielisellä on oikeus esitutkinnassa käyttää kieltä, jota hän ymmärtää ja osaa puhua riittävästi, sekä viittomakielisellä oikeus käyttää viittomakieltä. *Esitutkintaviranomaisen on huolehdittava tulkkauksesta tai valtion kustannuksella hankittava tulkki.* Asetusluonnoksen 1 luvun 2 §:n mukaan kuulustelupöytäkirjaan olisi merkittävä kuultavan kieli ja kuulustelussa käytetty kieli. Sanamuodolla pyritään siihen, että mikäli kuultavan äidinkieli ei ole kuulustelussa käytetty kieli, tuo seikka kävisi ilmi kuulustelupöytäkirjasta. Kuopion hallinto-oikeuden käsityksen mukaan on perusteltua, että molemmat tiedot kirjataan pöytäkirjaan, etenkin kun käytännön tilanteessa saattaa kiireen tai kuultavan kielen harvinaisuuden vuoksi olla tarpeen käyttää kieltä, joka huomattavastikin poikkeaa kuultavan kielestä.

Hallituksen esityksessä esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi (222/2010 vp) todetaan, ettei laissa ehdoteta säädettäväksi oikeudesta käyttää esteetöntä ammattitulkkiä. Mahdollisuuksien mukaan esitutkinnassa on kuitenkin pyrittävä siihen, että tulkkina käytetään henkilöä, joka ei ole asiaan tai asianosaiseen sellaisessa suhteessa, että hänen puolueettomuutensa vaaran-

tuu asian selvittämistä tai asianosaisen oikeuksia vaarantavalla tavalla. Edelleen tulisi pyrkiä siihen, ettei tulkkausta suorita esitutkintavirkamies tai muu tulkin pätevyyttä vailla oleva henkilö. Käytännössä voi kuitenkin syntyä sellaisia tilanteita, joissa lähtökohdista on joustettava, mikä vaarantaa kuultavan kielellisiä oikeuksia. Kuopion hallinto-oikeuden käsityksen mukaan olisi perusteltua säätää asetuksen tasolla *kuulustelupöytäkirjaan merkittäväksi tulkin mahdollinen esteellisyys tai epäpätevyys*.

Esitutkintalain 4 luvun 13 §:n mukaan asian kannalta olennainen esitutkinta-aineistoon kuuluva asiakirja tai sen osa on käännettävä asianosaisen käyttämälle kielelle eli sellaiselle kielelle, jonka hän riittävällä tavalla hallitsee. Esitutkintaviranomaisella on lainkohdan mukaan jonkin verran harkintavaltaa sen suhteen, onko asiakirja tai sen osa "asian kannalta olennainen" ja onko kääntäminen "tulkkauksesta huolimatta tarpeen". Edelleen on mahdollista, että esitutkintaviranomainen itse huolehtii kääntämisestä. Kuopion hallinto-oikeuden näkemys on, että kuulustelupöytäkirjaan olisi aiheellista merkitä tällaisissa tapauksissa se, *mitä asiakirjoja tai niiden osia on käännetty ja kuka kääntämisen on suorittanut*. Tämä olisi aiheellista etenkin, kun esitöissä on katsottu kääntämisen olevan tarpeen etenkin laajaa asiakirja-aineistoa käsittävissä jutuissa (s. 204).

Esitutkintalain 4 luvun 14 §:n 2 momentin mukaan muulle kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkieliselle on ilmoitus, kutsu tai kirje lähetettävä mahdollisuuksien mukaan kielellä, jota hänen voidaan olettaa riittävästi ymmärtävän. Voi kuitenkin olla, että tuolloin käytettävissä oleva tieto asianosaisen kielitaidosta on puutteellinen, minkä vuoksi Kuopion hallinto-oikeuden käsityksen mukaan kuulustelupöytäkirjaan tulisi merkitä tieto siitä, mikäli *kuultavalle on lähetetty ilmoitus, kutsu tai kirje muulla kielellä kuin sillä, joka myöhemmin todetaan hänen käyttämäkseen kieleksi kyseisen luvun 12 §:n mukaan, ainakin, mikäli kuultava on noudettu ja myöhemmin osoittautuu, että tämä on johtunut kieleen liittyvästä arviointivirheestä*. Vaikka esitöissä (s. 205) näiltä osin todetaankin, ettei "selvä kieleen liittyvä arviointivirhe" saisi johtaa noutoon, tulisi kuulustelupöytäkirjasta selvästi ilmetä se, jos tällainen selvä arviointivirhe sattuu, koska sillä voi olla vaikutusta kuultavan oikeusturvan kannalta. Tuomioistuimen arvioitavaksi jäisi luonnollisesti se, onko menettelyllä ollut sellainen käytännöllinen vaikutus, joka olisi tarpeen ottaa huomioon, vai onko käytetty kieli mahdollisesta selvästäkin virheestä huolimatta ollut sellainen, jota esitutkintaviranomainen on voinut olettaa kuultavan riittävästi ymmärtävän. Arviointivirheiden käytännön merkitystä vähentää myös se, että kuultavalle täytyy voida asettaa tietty edellytys pyrkiä selvittämään saamansa kirjeen sisältö.

Hallinto-oikeustuomari

Petri Saukko

Hallinto-oikeustuomari

Toni Sarivirta